

KADINLAR VE ÖZGEÇİLİK

Women And Altruism

Prof. Dr. Selahattin AVŞAROĞLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/000-0002-0953-2922>

Yüksek Lisans Öğrencisi. Sıdika NURKOYUNCU

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Konya/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3372-1691>

ÖZET

Kendi çıkarını bir kenara koyup bir başkasının çıkarını, iyi oluşunu ya da menfaatini ön planda tutabiliyor olmak erdemli bir davranıştır. Özgeci davranışlar ve özgecılık; dini, felsefi, etik, ekonomi, sosyoloji ve psikoloji alanında birçok araştırmaya konu olmuştur. Araştırma alanının çeşitli olmasının sebebi, insanın sosyal bir varlık olması ve başka insanlarla etkileşim içerisinde hayatını devam ettirmesinin temel ihtiyaçlarından biri olduğu düşünülmektedir. Çevre ile iletişim içerisinde şekillenen bir başka olgu ise toplumsal cinsiyet rolleridir. Her birey dünyaya biyolojik cinsiyeti ile gelir. Cinsiyetin biyolojik yönü olduğu kadar toplumsal yönü de vardır. Cinsiyet bireyin kişiliği, davranışları, duyguları, düşünceleri kısaca dünya görüşü ve hayatı yaşama tarzını şekillendirmektedir. Bu yön ve özellikler, bireyin kişiliğinin gelişiminde etkilidir. Kültürel olarak toplumumuzun kadınlara atfettiği özellikler kadınların özgeci davranmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü kadına bu toplumun ya da kültürün devamını sağlayacak bireyler yetiştirmek, ailesindeki bireylere destek olmak gibi sorumluluklar verilmektedir. Buradan hareketle kadına toplumsal cinsiyet rolünün getirdiği bir özellik olarak da özgecılık olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda literatüre katkı sağlayacağı düşüncesi ile bu çalışmada kadınların özgeci davranışlarının nedenleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özgecılık, Kadın, Toplumsal Roller

ABSTRACT

It is a significant behavior to put aside one's own interests and to be able to prioritize, well-being or interests of another. Altruistic behavior and altruism have been the subject of many studies in the fields of religion, philosophy, economics, sociology, and psychology. The reason why the research field is various is that it is one of the basic needs of the human being to be a social being and to continue his life in interaction with other people. Another issue shaped in communication with the environment is gender roles. Every individual comes to the world with biological sex. Gender has a social characteristic as well as a biological characteristic. Gender shapes the individual's personality, behavior, emotions, thoughts, shortly, worldview and lifestyle. These characteristic are effective in the development of the individual's personality. Culturally, the characteristics attributed to women by our society are thought to be effective in women's altruistic behavior. Because women are given responsibilities such as raising individuals who will ensure the continuity of this society or culture and supporting individuals in their family. From this point of view, altruism is thought to be a feature of the gender role of women. In this context, with the idea that it will contribute to the literature, women's altruistic behaviors reasons are emphasized in this study.

Key Words: Altruism, Women. Social Roles

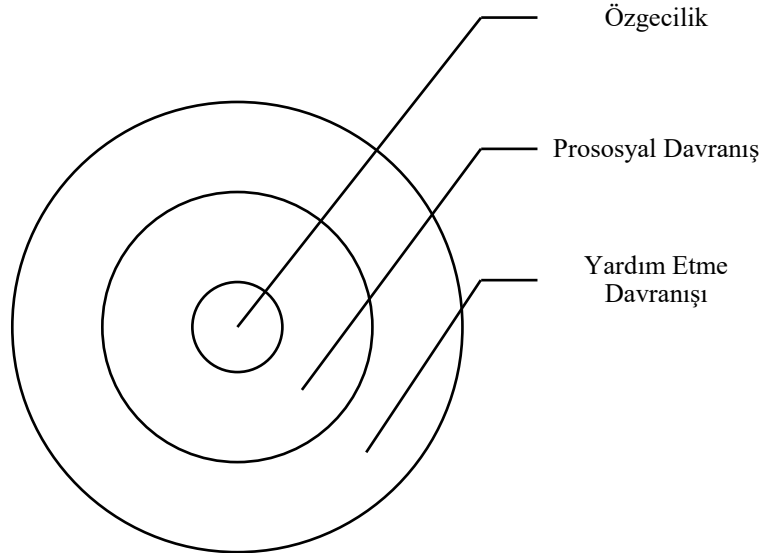
1. GİRİŞ

Yardım etme davranışı nedir? Fedakârca yardım etme mümkün müdür? Kişinin kendi çıkarlarını bir yana bırakıp bir başkasının ihtiyacını karşılamaya yönelik davranmasının altında neler yatmaktadır? Özgeci davranışlar öğrenilebilir mi? Bir erdem olan özgecilikle ilgili sorular insanoğlunun aklını kurcalamaya devam etmekle beraber halen fikir birliği sağlanamayan yönleri de vardır. İnsan doğasını anlamaya dair merak hala tazedir. Bununla birlikte başlangıçta insanın doğasına dair yapılan açıklamalara bakıldığında olumsuz ve negatif olduğu görülmekle birlikte insan davranışlarının patolojik yönleri aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Bu patolojik kısımları anlamak, kavramsallaştırmak ve iyileştirmeye yönelik teknikler

geliştirilmeye odaklanılmaktadır. Son yüz yılda yapılan çalışmalar bu negatif eksenden çıkıp insanın daha güçlü yanlarının aydınlatılması üzerinde odaklanmıştır. Özgecilik gibi bir başkasına karşılıksız yardımda bulunma davranışı Türk Kültüründe var olan olgulardan biridir. Bu çalışmada özgeciliğin ne anlama geldiği, cinsiyetler arasında kadına atfedilen özgecilikle ilgili özelliklerin ne olduğu üzerinde durulmuştur.

2. PROSOSYAL DAVRANIŞ VE ÖZGECİLİK

İnsanın güçlü yanlarından biri olan özgeciliği açıklamaya başlamadan önce özgecilikten daha geniş bir kavramı karşılayan prososyal davranışın açıklanmasının özgeciliği daha doğru kavramsallaştırmaya yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu noktada prososyal davranış başkalarına karşılık beklemezsizin yardımcı olmayı amaçlar (Zwick, Fletcher, 2014; Yavuzer, 2017).

Şekil1. Özgecilik Nedir? (Bierhoff, 2002, s.9)

Yardım etme davranışı geniş bir kavram olarak karşımıza çıkar. Başkasına yönelik destek içeren tüm davranışları kapsar. Prososyal davranış ise yardım edilenin durumunu iyileştirmeyi içeren daha dar kapsamlı bir durumu ifade eder. Özgecilik ise prososyal davranış olup yardım edilenin perspektifini alabilme ve empati ile karakterizedir (Bierhoff, 2002). Özgecilik yardım etme davranışının daha spesifik bir halidir. Bu davranış hem birey hem de gruplar için önemli olmaktadır. Ancak yapılan davranışı özgeci ya da değil diye ayırması zor olduğundan tartışmalar hala sürmektedir (Vlerick, 2020).

Prososyal davranışa geniş yelpazeden bakmak gerekir. Prososyal davranışın felsefi kökleri dini doktrininde bulunmaktadır. Filozoflar kişinin kendi faydasını gözetmeksizin bir başkasına yardım etmesi ve bu insan davranışının bencil olup olamayacağı ile ilgili tartışmışlardır. Kısaca toplum yanlısı davranışın sebeplerini ortaya koymak zor olabilmektedir (Eisenberg, Fabes, Spinrad, 2007). Ancak prososyal davranış ve özgecilik denildiğinde belli kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: aktörün hedefi, niyeti, içinde bulunduğu koşullar, etkileşim şeklidir (Düzgüner, 2019).

Alturizm köken olarak latince olan “alatevi huic” kelimesinden gelir (Gormley, 1996). Tdk (2021) güncel sözlüğüne göre özgecilik yani diğerkamlık, sevginin başkalarına yönelmesi olarak açıklanmaktadır. Alturistik davranışı tanımlarken zorlanılmaktadır. Çünkü alturistik davranış için ampirik kanıt sağlamak zordur (Karylowski, 1982). Özgeciliğin kültürümüzde isteyerek vermek bir başka deyişle diğerkamlık (Ersanlı ve Çabuker, 2015) ya da elseverlik (Topses, 2012) olarak pek çok farklı anlamda kullanılabilir. Genel olarak özgeciliğe baktığımızda prososyal bir davranış olarak ele alınıp yardımsever bir hareket olarak nitelendirilmektedir (Karadağ, Mutafçılar, 2009; Yavuzer, 2017).

Bartal (1986), özgecilikle ilgili tanım yapabilmek için iki koşulun olması gerektiğini öne sürer. Bunlardan birincisi yardım davranışı ahlaki kalite taşımasıdır diğeri ise tanımlanabiliyor olmasıdır. Özgecilikle ilgili tanımlarda davranışsal ve motivasyonel olmak üzere iki temel yaklaşım vardır. Davranışsal yaklaşım davranışın sonuçlarına (örneğin; alıcının ödülü) odaklanırken davranışın arkasındaki motivasyonu göz ardı eder. Yardım etme davranışına ahlaki özellik kazandıran davranışın arkasındaki motivasyondur. Bu

noktada özgecil davranışın ahlaki boyutu olan ödül beklentisi olmaksızın, gönüllü, kasıtlı gerçekleştirilen davranışlardır. Özgecilik genel anlamda başkasına fayda sağlayan ve bu faydanın davranışı sergileyene maliyeti olduğu bir davranıştır (Kerr, Godfrey ve Feldman, 2004).

Özgeciliği bencilik (Hobbes, 1662 Akt; Karadağ ve Mutafçılar, 2009; Piliavin ve Charng,1990), ve elseverlik, benseverlik çizgisinde iki uçta (Topses, 2012) ele alanlar vardır. Bunun yanı sıra özgecilik atılganlık (İşmen ve Yıldız, 2005), mutluluk (Post, 2005), otantiklik (Yöntem ve İlhan, 2013) ile ilişkili bulunmuştur. İnsanların özgeci davranışlarının altında yatan nedenleri tanımlamak zor olduğundan özgeciliğin ruhunu anlamak daha önemlidir. Özgecilikte bir kişi diğerine değer vermektedir. Kişi bir başkasından haberdardır ve ona yardım etmek için güdülenmektedir. Bu yüzden özgecilik değerlerinin, kişisel düşüncelerinin, hislerin ifadesidir (Karadağ ve Mutafçılar, 2009).

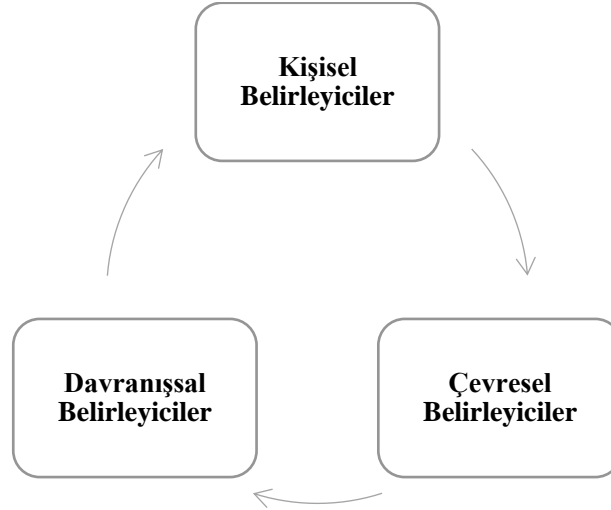
3. ÖZGECİLİĞİN (ALTURİZM) GELİŞİM SÜRECİ

Özgecilik kavramı ilk kez dini kavramlardan bağımsız olarak Aguste Comte tarafından“ *başkaları için yaşama arzusu*” olarak ele alınmıştır. Comte'dan etkilenen Karl Max ise özgeciliği kişinin kendi yeteneğinden kendi ihtiyaçlarına doğru bir ekseninde ele almıştır (Comte,1875; Akt, Karadağ ve Mutafçılar, 2009). Rus sosyolog Pitirim Alexandrovich Sorokin ise özgeciliği sosyoloji ekseninden çıkararak özgeciliğe en önemli katkıyı sağlayanlardan biri olduğu söylenebilir. Yaratıcı özgecilik üzerine araştırma yapmış ve özgecilikle ilgili literatürün gelişmesine katkı sağlamıştır (Gruber, 1997; Weinstein, 2004).

İkinci dünya savaşı sırasında Yahudilerin ölümden kaçmasına yardımcı olan insanların davranışları üzerinde yapılmış bir çalışmada özgecilik kahramanca ve geleneksel olmak üzere iki sınıfta incelenmiştir. Yüksek risk içerisinde birilerine yardım etme kahramanca özgeci davranış olarak açıklanırken, karşılık beklemeden gönüllü olarak yapıldığında ise geleneksel özgeci davranış olduğu ifade edilmektedir. Buradan geleneksel özgeci davranışın yüksek risk içermediği savunulmaktadır (Oliner, Oliner,1988). 1960'larda din ve sosyoloji ekseninden çıkan özgecilik 1980'lerde tekrar sosyologların radarına tekrar takılmış ve araştırmalar artmıştır (Karadağ ve Mutafçılar, 2009).

4. KURAMLARA GÖRE ÖZGECİLİK

4.1. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Özgecilik

Şekil 2. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramında Karşılıklı Üçlü Nedensellik (Bandura, 2001)

Sosyal öğrenme kuramı, davranışçı yaklaşımın açıklamakta yetersiz kalması sebebi ile gelişmiş, bireylerin nasıl öğrendiğini birey çevre ve davranış ekseninde açıklamaya çalışan yaklaşımdır (Bayrakçı, 2013). İnsan sosyal bir varlık olarak başka insanların davranışlarının sonucunu gözlemler. İnsanların öğrenme süreçleri üzerinde başkalarından gözlemledikleri dolaylı öğrenmelerde rol oynar (Gülmez, 2008). Sosyal öğrenme kuramına göre duygusal, kavramsal ya da sosyal olan herhangi bir duruma karşı verilecek olan yanıt dışsal uyaran kontrolü altındadır (Bandura, 1969). Bu model basit taklitten daha öte bir olaydır. Bir kültürün becerileri ya da gelenekleri bu yolla öğrenilebilir (Bandura, 2001).Sosyal öğrenme kuramcılarına göre insan doğuştan özgeci değildir. Sosyalleşme süreci ile özgecil olurlar. Bu süreçte pekiştirme ve diğer insanların davranışlarını gözleme önemli bir faktördür (Aşkın, 1986).

4.2. Psikanaliz ve Özgecilik

Freud insanları birer enerji sistemi olarak ele alır. Kişiliği dinamikleri id, ego, süper egoda dağılım gösteren psişik enerjiden oluşmaktadır. İd, içgüdülerin yer ettiği zevk odaklı olan benliğin mantıksız ve ahlaktan yoksun kısmıdır. Süper ego ise iyi kötü gibi ahlak kurallarının bir yansıması olup gerçeklikten çok ideallerle ilgili olan kısımdır. Ego ise yöneten kontrol eden dış dünyanın gerçekliği kısmıdır (Corey, 2015). Psikanalize göre ego kişi ekseninden çok farklı düzenin bir kavramıdır. Çok fazla işlevle karakterize olan ego, gerçekliği test etme, bütünleştirme gibi işlevleri vardır (Hartman, 1950). Egonun ahlaki eylemleri inceleme işlemi ise değer testidir. Kültürün birey tarafından alınması ahlaki kodların oluşumunda etkilidir (Hartmann ve Loewenstein, 1962). Süper ego kişiliğin vicdanıdır. Egonun yaptığı hatalara misilleme yaparak suçluluk duygusu yaratabilir. Çocukken ebeveynlere hayranlık duyarak ya da korkarak onların davranışlarını içselleştirilir. Diğer ahlaki otoritelerce bu desteklenerek vicdan daha güçlü bir konuma gelir ve suçluluk duygusu gelişir (Lapsley ve Stey, 2011). Her türlü sosyal duygunun oluşumu süper egonun oluşumunun model olduğu türden tanımlandığı (Lapsley ve Stey, 2011) için olumlu sosyal davranış da psikanalize göre suç ve utancın gelişmesinden kaynağını alır (Akbaba, 1994).

4.3. Evrimsel Kuram ve Özgecilik

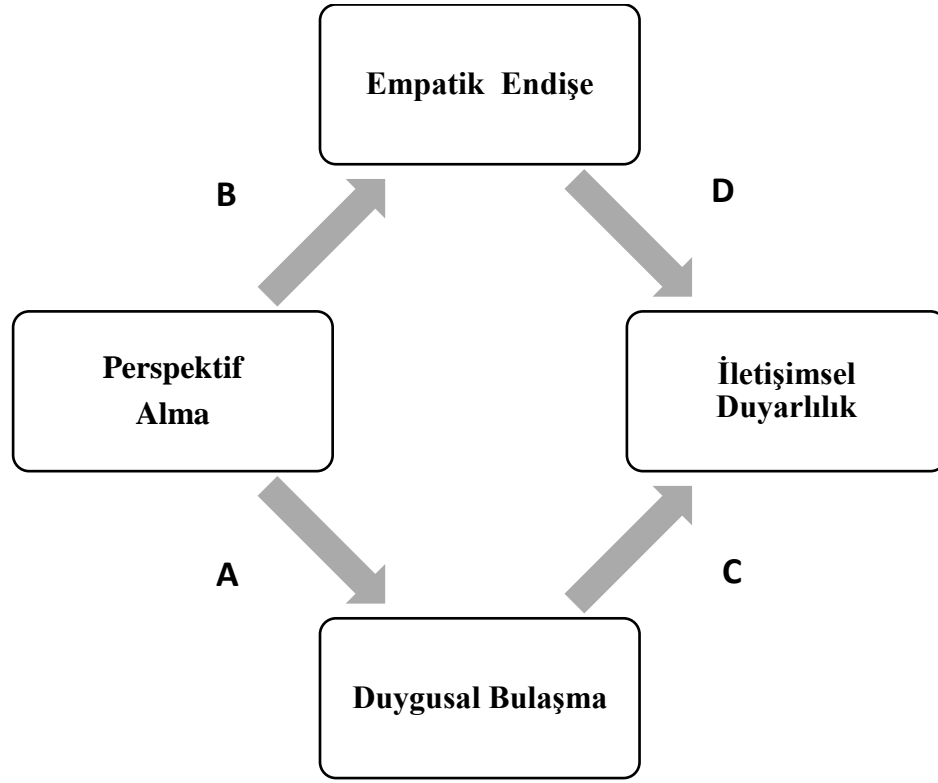
Etologlar Darwin'e göre ters bir şekilde doğada hayvanların yavrularını koruma motivasyonlarına dayanarak özgeciliği evrimsel sürecin bir parçası olarak gören çalışmalarda vardır (Gormley, 1996; Kerr, Godfrey ve Feldman, 2004). Trivers (2010) ise karşılıklı özgeci davranışı evrimsel temelle açıklamaya çalışmıştır. Karşılıklı özgeci davranış kavramsallaştırmasına göre özgeci olan canlılar hayatta kalma konusunda özgeci olmayanlara göre üstün gelirler. Çünkü zor durumda başkasına yardım ettiğinde kendi zor duruma düştüğünde yardım görme ihtimalide artar. Bir hayvanın başka bir hayvanı koruma adına kendini tehlikeye atması durumu ise bundan yola çıkarak bir itfaiyecinin yangından birini kurtarmasını özgeci kabul edilip edilmeyeceği çok net değildir. Çünkü hayvanın bu davranışı bilerek mi yapıp yapmadığı belli değil iken insanın bilip bilmeden yaptığı bilinebilir. Her iki durumda da ortak olan nokta ödül beklentisinin olmamasıdır (Freedom ve Dönmez, 2019). Fark olarak da insanlarda bilinç faktörünün duruma etki etmesidir (Akbaba, 1994).

5. Özgeciliği Etkileyen Faktörler

5.1. Empati ve Özgecilik

Özgeciliğin empati ile ilişkili olduğunu ortaya koyan pek çok araştırma vardır (Batson, Duncan, Ackerman, Buckley ve Birch, 1981; Batson, O'Quin, Fultz, Vanderplas, ve Isen, 1983; Baron-Cohen, 2002; Cialdini, Brown, Lewis, Luce ve Neuberg, 1997; Tekeş, 2013). Empati kurmanın nasıl yardım etme davranışına dönüştüğünü açıklamak için ortaya atılan iki görüş vardır: birincisi yardıma ihtiyaç duyan kişiyi empati kuran kişi gördüğünde sıkıntı içerisine girer ve bu sıkıntıdan kurtulmak için yardıma ihtiyacı olan kişiye yardım ederek bu sıkıntıdan kurtulur. İkinci görüş ise yardıma ihtiyacı olan kişiye özgeci bir motivasyonla yardım eder ama bunu kendi sıkıntısını gidermek için yapmaz (Dökmen, 2015). Bireyin duygu durumu özgeci davranışı etkilemektedir. Olumlu duygu durumu özgeci davranışta bulunma ihtimalini arttırırken olumsuz duygu durumunda ise iki türlü ihtimal vardır. İlkinde olumsuz duygu kişinin başkasına değil kendine odaklanmasına neden olabilmektedir ya da daha iyi hissetmek için başkasına yardım etme davranışı sergilenebilmektedir (Bower, 1981).

Stiff, Dillard, Somera, Kim ve Sleigh (1988) yardım davranışı süreçlerini perspektif alma, duygusal bulaşma, empatik ilgi ve iletişimsel duyarlılık süreci içinde olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna göre özgeci model empatik endişe ve iletişimsel duyarlılık taşıması gerekirken; egoist model ise duygusal bulaşma ve iletişimsel duyarlılık taşıması gerekir. Batson ve arkadaşlarına (1981) göre başka birine yardım etmeye egoist empatik düzlemde yaklaşmışlar ve başkasına yardımda temel motivasyonun empati olduğu savunulmaktadır. Buna göre egoist motivasyonlu özgecilikte kişilerin empati düzeyleri düşük iken özgeci motivasyonlu yardım etme davranışında bulunanların empati düzeyleri yüksek bulunmuştur. Ayrıca egoist motivasyonlu özgecilikte kişi kendi mutluluğunu hedef alırken; özgeci motivasyonlu yardım etmede karşıdaki kişinin mutluluğu ön plana alınmaktadır. Bir başka değişle empatik kaygı bir başkasının sıkıntısını azaltma adına özgeci davranmaya itmektedir (Sibicky, Schroeder ve Dovidio, 1995).

Teorik Konum	A	B	C	D
Egoist Model	+	0	+	0
Özgeci Model	0	+	0	+
İkili İşlem Modeli	+	+	+	+

Şekil 3. Prososyal Davranış ve Empati Modeli (Stiff ve arkadaşları, 1988, s.201)

Batson ve arkadaşlarının empati yaklaşımı Eisenberg (1991) tarafından dar bulunmaktadır. Özgeciliği anlayabilmek için duygu ile düşünce arasındaki etkileşimi anlamak önemli olabilmektedir. Eisenberg'e (2014) göre bireyin yardıma muhtaç olan birine yönelik değerlendirmeleri yardıma muhtaç olan kişiye yönelik duygusal tepkilerini de etkileyecektir. İnsanlar yalnızca hayatta kalabilmek adına egoist olmak zorunda olduğu için değil biyolojik olarak başkalarına bedel ödeyerek yardımda bulunmak için programlanmıştır. Yardım etmeden önce empatik uyarılma gerçekleşir. Kurban ne kadar zor durumda ise empatik uyarılma o kadar yoğun olur. Bu uyarılma yardım davranışı gerçekleştikten sonra azalır ve bir sonraki davranışlarını da etkiler (Hoffmani, 1978). Bununla birlikte her empati yapabilme yeteneği yüksek olanların özgeciliğinin de yüksek olacağı anlamına gelmediğini savunan görüşlerde vardır (Ulus,2015). Empati özgecilik arasındaki ilişkide empatinin özgecilik için önemli bir motivasyon olduğunu ama tek motivasyon olmadığı söylenebilir (Yavuzer, 2017).

5.2. Çocukluk Dönemindeki Yaşantılar ve Özgecilik

Çocuk olumlu ya da olumsuz birçok davranışı yaşantı yoluyla çevresinden kazanır (Akbaba, 1994). Krebs ve Hesteren (1994) kişilerdeki alturizmin gelişimini bilişsel yapıdaki gelişimle paralel olarak açıklar. Erken çocukluk dönemindeki çocukların özgeciliğini anlamayı hedefleyen çalışmalarda vardır (Dahl ve Paulus,2019; Thompson, barresi ve moore, 1997). Özgeciliğin otogenetik kökleri olduğunu ve bebeklerin özgecil davranış geliştirmeye eğilimli olarak dünyaya geldiğini ortaya koyan çalışmalar vardır (Warneken ve Tomasello, 2009).

Bebekler doğuştan özgecil midir ya da nasıl özgecil eğilim ortaya çıkıyor bu soruları gelişimsel çerçevede 4 aşamalı sıra ile geliştirdiğini savunan Dahl ve Paulus (2019)'a göre öncelikle bebekler çevreleri ile etkileşime girmek isterler, ardından amaçlarını yerine getirme davranışını geliştirmeye çalışırlar, başkalarının sıkıntılarına tepki geliştirirler ve son olarak da bazı davranışları iyi, zorunlu, yanlış gibi atıflar yaparak yardım etme davranışına karşı normatif bir tavır takınırlar. Ödül ceza eksenindeki bir çalışmada gelişimsel olarak özgeciliğe bakışı göre çocukluk döneminde kişi ödüle ulaşma cezadan kaçış için egoist

bir motivasyonla yardımda bulunurken süreç içinde sosyal normlara uyum gerçekleşerek birey başkasından ödül beklemeksizin yardım edebilecek duruma gelir. Ancak bu seviyeye herkes ulaşamayabilir (Bar-Tal, Raviv ve Leiser,1980). Bebeklerde özgecil eğilimlerinin doğuştan var olduğunu ve sosyalleşme ile bunun geliştirilebileceği (Warneken ve Tomasello, 2009) öne sürülürken Yeşilkaya (2018) ise özgeciliğin cezalandırılma gibi kaygıların egemen olmadığını aksine cesaretin egemen olduğu erdemli bir davranış olarak ortaya çıktığını savunur.

6. ÖZGECİ DAVRANIŞLAR

Özgecilikle ilgili literatür incelendiğinde içerisinde felsefi (Eisenberg, Fabes, Spinrad, 2007), dini (Palaz ve İsmet, 2008; Az ve Acar, 2020), ekonomi (Piliavin ve Charng, 1990), sosyoloji (Comte,1875; Akt,Karadağ ve Mutafçılar, 2009) ve sağlık alanlarında (Özkara, 2017) araştırılan geniş bir yelpaze karşımıza çıkmaktadır. Ancak özgecilik ve özgecilik davranışı arasındaki farkın tam olarak ne olduğu ile ilgili belirsizlik devam etmektedir. Özgeciliğin karşısındaki kişinin iyiliğini kendi kadar istemek mi yoksa karşısındakinin iyiliğini kendinden çok mu istemek anlamına geldiği ikilemi anlayamamıştır (Yeşilkaya, 2018).

Piliavin ve Charng (1990)'a göre yardım eden ve yardım alan arasında yardım edenin bir çıkarı olmayan alturistik davranışlar arasında ekonomistler için kamu yararı malların sağlanması, başkalarının yararı için vatandaşların vergi ödemesi, hayırseverlik ve gönüllülük faaliyetleri ,afetlere yardım, kan ve organ bağışi gibi konular yer almaktadır. Öte yandan hemşirelere eğitimleri sırasında özgeciliğin mesleki değer olarak kazandırılması gerektiğini savunan araştırmalarda vardır (Özkara, 2017). Yöntem ve İlhan (2013) yaptıkları bir araştırmaya göre dernekte gönüllü çalışmanın özgecilikle ilişkisi olduğunu vurgulamışlardır.

Dini ve ahlaki duygular başkalarına yardım etme konusunda motivasyon sağladığından özgeci davranış olarak ele alınabilmektedir (Saroglou, 2006; Bennett ve Einolf, 2017). Kişinin gönüllü hizmette bulunmasındaki sebepler arasında özgecilik ilk sıralardadır. Kişinin kendinden daha dezavantajlı kişileri düşünüp yardımcı olduğu ortaya çıkmıştır. Özgecilik ise buradaki en önemli motive edici sebep olarak görülmektedir (Palaz ve İsmet, 2008). Özgeciliğin fedakarlığı temsil ettiği için dini bir davranış olduğunu düşünen araştırmalarda vardır (Az ve Acar, 2020). Öte yandan her dindar kimsenin özgeci olduğu düşünmenin doğru olmadığını savunan görüşlerde vardır(Yeşilkaya,2018). Özgeciliğin ne olduğu tam ayırt edilemese de davranışın içerisinde çıkar, gösteriş ve başkasını etkilemek varsa özgeci olmadığı söylenebilir (Freedom ve Dönmez, 2019).

7. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ EKSENİNDE KADINLAR VE ÖZGECİLİK

Biyolojik olarak büyük bir ayırım ile dünyaya gelen kadın ve erkekler arasında doğumla beraber toplumsal açıdan da farklar ortaya çıkmaktadır. Biyolojik temel üzerine şekillenen toplumsal boyut cinsiyetler arasındaki farkları daha bariz kılmaktadır. Bu farklar ev içindeki roller, mesleki tercihler, davranış kalıpları gibi çeşitli alanlarda ortaya çıkmaktadır (Vatandaş, 2007). Toplum kişiye belirli roller öğretir (annelik babalık, kadınsılık, erkeksilik) ve bu rollere uygun yaşamasını kişilerden bekler (Saraç, 2013). Doğa tarafından belirlenen cinsiyet ve kültür tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet kimliği erken yaşlarda şekillenmektedir (Tuskan, 2012). Ben kimim? Nasıl davranmalıyım? Soruları ekseninde birey çevrenin değer yargıları ve görüşleri ile beraber cinsiyetine uygun bir kimlik geliştirir (Vatandaş, 2007). Özgeciliğe ilişkin yapılan evrimsel açıklamalarda insandaki özgeciliği hayvandakinden ayıran temel nitelik kültürel aktarımın grup seçiliminin de fayda sağlayarak bu davranışın benimsenmesinin artmasıdır (Üzümçeker, Akfırat ve Gezin, 2019).

Yapılan araştırmalarda kadınlar ve erkeklerin kadınlara duygusal yönü baskın özellikleri (şefkat, duyarlılık, kibar olma gibi) atfettikleri bulunmuştur (Vatandaş, 2007). Kadınların genel olarak ego doyumunu sağladığı noktalar destek vermek, paylaşmak ve yardım etmek iken; erkeklerin doyum alanları başarı ve sonuç odaklılıktır (Tarhan, 2005). Çocuklar üzerinde yapılmış bir çalışma da çocukların anne kavramına bakım veren, temizlik yapan baba kavramına ise işe gidip bizi koruyan şekilde atıfta buldukları ortaya koyulmuştur (Akar ve Aksoy, 2018). Buradan hareketle kadınların duygusal durumları başkalarına karşı olan duyarlılıklarını ve farkındalıklarını arttırdığı için daha özgecil davranışlarda bulunabileceği düşünülebilir.

Toplumun ya da kültürün kadının rolleri, özellikleri üzerine etkisinin bir yansımasının da özgecilik olacağı düşünülmektedir. Örneğin iş davranışlarında verilen görevin cinsiyet tipi kadın ise özgecilik daha zorunlu görülmektedir (Acar, 2015). Kadınların özgecilik düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğunu gösteren

araştırmalar mevcuttur (Büyükşahin Sunal, Arıkal ve Gönül, 2013; Rand, Brescoll, Everett, Capraro ve Barcelo, 2016; Khalınbaylı ve Besra, 2018). Fortin'e (2006) göre cinsiyet rollerinden kaynaklanan topluma yararı olan işlerle kadınların ilgilendiğini ve kadınların çocuk yetiştirme ve ilişki desteği sağlama rollerinden dolayı daha özgeci olduğunu ortaya koymuştur. Kadınlardan kendilerini çocuklarına, sosyal hayata (hizmet, gönüllü işler) daha çok vermesi ve destekleyici olması beklenir (Larry, Marcia, Judi ve Naomi, 1973). Cin, Sayraç ve Gükoğlu'na (2019) göre toplumun ana mimarı olan kadınların sahip olduğu değerler kadınların prososyal davranışlarını etkilemektedir.

Aile içi özgeciliğin araştırıldığı bir çalışmada anne çocuk arasında özgecilik ilişkisi bulunurken baba çocuk arasında bulunmamıştır. Öte yandan anne çocuk arasındaki özgecilikte annenin özgeciliği çocuğunkinden yüksek bulunmuştur. Bu durum ise annenin biyolojik olarak özgecil davranmaya alışmış olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Ong, Ho ve Ho, 2013). Carlo, Eisenberg, Troyer, Switzer ve Speer'e (1991) göre özgecil birey bir başkasının sıkıntı ya da ihtiyacını fark etme noktasında ipuçlarını takip edip yardıma ihtiyacı olan kişiye yönelik faaliyette bulunma olasılığı yüksektir. Türk mitik tasavvurundaki anne kavramı da besleyen, bakım veren olarak karşımıza çıkmaktadır (Fedakâr, 2014). Buradan hareketle yeni doğan bir bebeğin yiyecek ihtiyacını anne karşıladığı düşünülürse çocuğun bu yardıma muhtaç hali kadının özgecil davranışlarının gelişimine katkı sağlayabileceği düşünülebilir.

Atasözlerinde kız ve erkeğe yüklenen anlamlar ve roller vardır (Özkan ve Gündoğdu, 2011; Okray, 2015; Çer ve Şahin, 2016). Türk Atasözleri ve deyimler üzerine yapılan bir çalışmada kadınların sahip olması gereken nitelikleri arasında kocasına destek olması gerektiği vardır. Kültürel olarak kadın imgesine bakıldığında kadının hamarat, becerikli olması kocası, çocukları ve evi için fedakâr olması kadına yüklenen anlamlar arasındadır (Okray, 2015). Ayrıca kadına anne olması yönünden yaklaşıldığında fedakâr, cefakâr gibi nitelikleri içerisinde barındırdığı görülmektedir (Aydın, 2018; Okray, 2015). Türk edebiyatındaki kelimelerin cinsiyet algısını nasıl yansıttığını ortaya koymaya çalışılan bir çalışmada 1860 ile 2015 yılları arasında yazılan 163 eser incelenmiştir. Eserlerde geçen 402 kelimenin kadın ve erkeğe yönelik cinsiyeti ifade etmede kullanıldığı kadınlar için duygusal, kırılgan, fedakârlık, temizlik gibi sözcükler kullanıldığı ortaya koyulmuştur (Çolak, 2018). Toplumun düşüncelerini yansıtan edebi eserler, atasözü ve deyimler kadının özgecil davranışındaki sebepleri anlamamıza yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Kadının yetiştirdiği kız çocuğuna model olduğunu belirten çalışma mevcuttur (Özkan ve Gündoğdu, 2011). Kadınlardaki bu özgeciliğin çocuğa da yansımakta olduğu düşünülebilir. Her çocuk belli ihtiyaçlarla (psikolojik, sosyolojik, fizyolojik) dünyaya gelirken iyi insan olma, başarılı olma gibi yaşam becerilerini aile içinde kazanır (Mertol İlgar ve Yağmurtaşan, 2021). Nitekim Öztürker'e (2014) göre annesi özgeci olan çocukların iş birliği, paylaşma, başkasına yardımcı olma, üzgün bir yetişkine yardımcı olma gibi davranışları gösterdikleri bulunmuştur. Annenin çocuğun ihtiyacına cevap vermesi çocuğun olumlu sosyal ve anti sosyal davranışları arasında ilişkili bulunmuştur (Bryant ve Crockenberg, 1980).

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsan sosyobiyojik bir varlık olarak çevresinden ayrı elbette düşünülemez. İnsanı anlayabilmenin bir yolu da içinde bulunduğu bağlamı (kültür, çevre v.s.) anlayabilmektir. Kendi çıkarını bir kenara koyup bir başkasının çıkarını, iyi oluşunu ya da menfaatini ön planda tutabiliyor olmak erdemli bir davranıştır. Özgecilik bir nevi insanın insana ihtiyaç duyması olduğu düşünülürse bu konjektür de özgeciliği ya da prososyal davranışı anlayabilmek bu kıymetli erdemi kaybetmemek adına önemli olabilir. İnsan olarak sahip olunması gereken bir erdem olan özgecilikle ilgili olarak bu çalışma da kadınlar penceresinden bakılmaya çalışılmıştır. Türk kültüründe kadının sosyal hayat içerisinde erkeklerden farkı yoktur. Özellikle annelik vasfı ve eşine ailesine olan manevi desteği ile kadın her zaman toplum içerisinde önemini korumuştur (Acar, 2019). Orhun yazıtlarında hatunun isminin kağanın ismiyle birlikte zikredilmesi verilen bu öneme işaret eder niteliktedir (Köksel, 2011).

Eldeki bulgular ışığında özgeciliğin birçok disiplin tarafından araştırma konusu olduğu (Clavien ve Chapuisat, 2013) özgeciliğin ne olduğu ve özgeci davranışların ne olduğu ayırım yapılması konusunda net çizgilerin olmadığı söylenebilir. Prososyal davranış olan özgecilik araştırmacılarca empatik, egoist ve hem empatik hemde egoist olarak farklı şekillerde ele alınmıştır. Gerçekten çıkar gözetmeden yardım etme davranışı mümkün müdür bunun cevabı aranmaya devam cinsiyetler arasında özgecilik düzeyleri farklılık göstermekte olduğu görülmektedir. Cinsiyet arasındaki bu farklılıkların kadınların ve erkeklerin temel motivasyonlarındaki farklılıklar, kültürün ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadına yüklediği anlamlar, kadının temel bakım veren olmasının etkili olduğu işaret etmektedir. Doğuştan gelen bir özellik olsun ya da

sonradan öğrenme ile edinilmiş olsun özgecilik içinde bulunulan çevre ile geliştirilebilir (Akbaba,1994). Buradan hareketle toplumsal cinsiyet rollerinden yola çıkarak kadınların özgecil davranma sebeplerini bir bakıma anlayabiliriz.

Özgecilikle ilgili olarak pek çok boşluk vardır. Bu boşluklar ileride yapılan çalışmalarla doldurulabilir. Gelişimsel olarak farklı gruplarla (örneğin, çocuklar yetişkinler ya da yaşlılar gibi) ya da farklı araştırma desenleriyle özgecilik üzerine çalışmalar yapılabilir. Bireylerin özgecil davranmaları ile ilişkili olabilecek farklı değişkenlerle yapılacak olan araştırmalar alan yazınına katkı sağlayacaktır. Psikoloji alanında özgecilik üzerine yapılan araştırmaların artması kavramın daha net anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, F. P.(2015). Cinsiyet Yanlı Algıların İş Davranışlarının Rol İçi ve ya Rol Ötesi Olarak Tanımlanmasına Etkileri. *Yönetim Araştırmaları Dergisi Cilt 12 Mart-Ekim 2015 Sayı 1-2*, 9.

Acar, H . (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan ve İnsan*, 6 (21) , 395-411 . DOI: 10.29224/insanveinsan.536610

Akar, T. ve Aksoy, A. (2018). Çocukların Anne Babalarına Yönelik Algılarının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* , 9 (1) , 31-46 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/aduefebder/issue/38277/411313>

Akbaba, S. (1994). Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Psikolojik Bir Kavram Olan Özgecilik Üzerindeki Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum*.

Aşkın, M. (1986). Sosyal Öğrenme Kuramı Açısından Olumlu Ve Olumsuz Sosyal Davranışlar. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 147-153.

Aydın, N. (2018). Kız-Kadın Kimliğinin Oluşumu Ve Kadına Bakış Bağlamında Toplumsal Algıya Yön Veren Atasözleri. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (39), 169-180.

Az, M. S., ve Acar, M. C. (2020). Dindarlık İle Özgecilik Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 742-773.

Bandura, A. (1969). *Social learning of moral judgments. Journal of Personality and Social Psychology*, 11(3), 275–279. doi:10.1037/h0026998

Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory Of Mass Communication. *Media psychology*, 3(3), 265-299.

Baron-Cohen, S. (2002). The Extreme Male Brain Theory Of Autism. *Trends In Cognitive Sciences*, 6(6), 248-254

Bar-Tal, D., Raviv, A., ve Leiser, T. (1980). The Development Of Altruistic Behavior: Empirical Evidence. *Developmental Psychology*, 16(5), 516.

Bar-Tal, D. (1986). Altruistic motivation to help: Definition, utility and operationalization. *Humboldt Journal of Social Relations*, 3-14.

Batson, C. D., Duncan, B. D., Ackerman, P., Buckley, T., ve Birch, K. (1981). Is Empathic Emotion A Source Of Altruistic Motivation?. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 40(2), 290.

Batson, C. D., O'Quin, K., Fultz, J., Vanderplas, M., ve Isen, A. M. (1983). Influence of self-reported distress and empathy on egoistic versus altruistic motivation to help. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(3), 706–718.

Bayrakçı, M. (2013). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(14), 198-210. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/sakaefd/issue/11210/133874>

Bennett, M. R., ve Einolf, C. J. (2017). Religion, Altruism, And Helping Strangers: A Multilevel Analysis Of 126 Countries. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 56(2), 323-341.

Bierhoff, H. W. (2002). *Prosocial behaviour*. Psychology Press.

Bower, G. H. (1981). Mood and memory. *American psychologist*, 36(2), 129.

- Bryant, B. K., ve Crockenberg, S. B. (1980). Correlates and dimensions of prosocial behavior: A study of female siblings with their mothers. *Child development*, 529-544.
- Büyükşahin Sunal, A. T. D., ve Arıkal Gönül, Ö. Y. *Örgütsel Çatışma Çözme Yöntemleri: A-Tipi Kişilik, Kontrol Odağı Ve Özgeci Davranış* (Doctoral Dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı).
- Carlo, G., Eisenberg, N., Troyer, D., Switzer, G., ve Speer, A. L. (1991). The altruistic personality: In what contexts is it apparent?. *Journal of personality and social psychology*, 61(3), 450.
- Cin, F. M., Sayraç, N., ve Gükoğlu, H. (2019). Sivil toplum kuruluşlarında gönüllü aktif kadınların, olumlu sosyal davranışlarının ve bireysel değerlerinin incelenmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(35), 803-819.
- Clavien, C., ve Chapuisat, M. (2013). Altruism across disciplines: One word, multiple meanings. *Biology & Philosophy*, 28(1), 125-140.
- Cialdini, R. B., Brown, S. L., Lewis, B. P., Luce, C., ve Neuberg, S. L. (1997). Reinterpreting the empathy–altruism relationship: When one into one equals oneness. *Journal of personality and social psychology*, 73(3), 481.
- Corey, G. (2015). *Psikolojik Danışma Kuram Ve Uygulamaları (T. Ergene, Çeviren)*. Ankara: Metis Yayıncılık. (Orijinal Eser 2009 Yılında Basılmıştır).
- Çer, E., ve Şahin, E. (2016). Türkçenin Sözcük Varlığını Yansıtan Atasözleri Ve Deyimlerde Toplumsal Cinsiyet. *Electronic Turkish Studies*, 11(9).
- Çolak, G. (2018). Türk Edebiyatında Kelimelerin Toplumsal Cinsiyeti . *Türklük Bilimi Araştırmaları* , (43) , 87-125 . DOI: 10.17133/tubar.370508
- Dahl, A., ve Paulus, M. (2019). From interest to obligation: The gradual development of human altruism. *Child Development Perspectives*, 13(1), 10-14.
- Dökmen, Ü. (2015). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. Remzi Kitabevi
- Düzgüner, S. (2019). Pro-Sosyal Davranışlarda Diğerkâmlığın (Özgecilik) Tanımı ve Konumu. *Bilimname*, 40(4).
- Eisenberg, N. (1991). *Values, Sympathy, and Individual Differences: Toward a Pluralism of Factors Influencing Altruism and Empathy*. *Psychological Inquiry*, 2(2), 128-131. doi:10.1207/s15327965pli0202_5
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., ve Spinrad, T. L. (2007). *Prosocial Development*. *Handbook Of Child Psychology*. Doi:10.1002/9780470147658.Chpsy0311
- Eisenberg, N. (2014). *Altruistic emotion, cognition, and behavior (PLE: Emotion)*. Psychology Press.
- Ersanlı, K., ve Çabuker, N. D. (2015). Diğerkâmlık Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52).
- Fedakâr, P. (2014). Besleyen Mi, Öldüren Mi: Türk Mitik Tasavvurunda Anne Arketipinin Antropomorfik Görünümleri. *Millî Folklor*, 26(103).
- Fortin, N. M. (2006). Greed, Altruism, And The Gender Wage Gap. Unpublished Manuscript, Department Of Economics, University Of British Columbia.
- Freedam, J., ve Dönmez, A. Özgecilik Ve Olumlu Sosyal Davranış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20(1), 117-142.
- Gormley, K. J. (1996). *Altruism: A Framework For Caring And Providing Care*. *International Journal Of Nursing Studies*, 33(6), 581–588. Doi:10.1016/S0020-
- Gruber, H. (1997). Creative altruism, cooperation, and world peace. *Eminent creativity, everyday creativity, and health*, 463-479.
- Gülmez, Ç. (2008). Sosyal Kognitif Teori Açısından Ahlâk ve Din Eğitimine Kuramsal Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum*.

- Hartmann, H. (1950). *Comments on the Psychoanalytic Theory of the EGO. The Psychoanalytic Study of the Child*, 5(1), 74–96. doi:10.1080/00797308.1950.11822886
- Hartmann, H., ve Loewenstein, R. M. (1962). Notes on the superego. *The psychoanalytic study of the child*, 17(1), 42-81.
- Hoffman, M. L. (1978). *Psychological and Biological Perspectives on Altruism. International Journal of Behavioral Development*, 1(4), 323–339. doi:10.1177/016502547800100403
- İşmen, A. E., ve Yıldız, S. A. (2005). Öğretmenliğe İlişkin Tutumların Özgeçililik Ve Atılganlık Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 42(42), 151-66.
- Karadağ, E., ve Mutağçılar, I. (2009). Prososyal Davranış Ekseninde Özgeçililik Üzerine Teorik Bir Çözümleme. *Flsf (Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, (8), 41-69.
- Karylowski, J. (1982). Two Types Of Altruistic Behavior: Doing Good To Feel Good Or To Make The Other Feel Good. In *Cooperation And Helping Behavior* (Pp. 397-413). Academic Press.
- Kerr, B., Godfrey-Smith, P., ve Feldman, M. W. (2004). *What is altruism? Trends in Ecology & Evolution*, 19(3), 135–140. doi:10.1016/j.tree.2003.10.004
- Khalınbaylı, K., ve Besra, T. A. Ş. (2018). Üniversite öğrencilerinde özgeçililik ve mükemmeliyetçilik anlayışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 1564-1593.
- Köksel, B. (2011). Orhon Yazıtlarında Kadın. *Humanities Sciences*, 6 (2), 331-341. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/nwsahuman/issue/19931/213290>
- Krebs, D. L., ve Van Hesteren, F. (1994). The development of altruism: Toward an integrative model. *Developmental Review*, 14(2), 103-158.
- Lapsley, D. K., ve Stey, P. C. (2011). Id, ego, and superego. *Encyclopedia of human behavior*, 1-9.
- Larry, B., Marcia, H., Judy, H., ve Naomi, S. (1973). Altruism and women's oppression. In *The Philosophical Forum* (Vol. 5, p. 222).
- Mertol İlgar, Ş. ve Yağmurtaşan, M. (2021). “Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişiminde Aile Ve Öğretmenin Rolü” *International Social Sciences Studies Journal*, (e-ISSN:2587-1587) Vol:7, Issue:82; pp:1943-1950
- Okray, Z. (2015). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadın İmgesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 93-102.
- Oliner, S. P., ve Oliner, P. M. (1988) *The Altruistic Personality: Rescuers Of Jews İn Nazi Europe*, Ny: Free Press. 1988. S.21.
- Ong, Q., Ho, K. W., ve Ho, K. C. (2013). Altruism within the family: A comparison of father and mother using life happiness and life satisfaction. *Social indicators research*, 111(2), 485-510.
- Özkan, B., ve Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkçede Atasözleri Ve Deyimler. *Electronic Turkish Studies*, 6(3).
- Özkara, Z. U. (2017). Otantik Liderlik Tarzının Yöneticinin Politik Yetisi İle Lider Etkililiği, Ona Duyulan Güven Ve Astın Alturistik Davranışları Arasındaki İlişkilerde Aracılık Etkisi: Hemşireler Üzerinde Bir Araştırma.
- Öztürker, B. (2014). *6 Yaş Çocuklarının Olumlu Sosyal Davranışları İle Anne Ve Öğretmen Özgeçililiği Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Master's Thesis, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Piliavin, J. A., ve Charng, H. W. (1990). Altruism: A Review Of Recent Theory And Research. *Annual Review Of Sociology*, 16(1), 27-65.
- Post, S. G. (2005). Altruism, happiness, and health: It's good to be good. *International journal of behavioral medicine*, 12(2), 66-77.

- Rand, D. G., Brescoll, V. L., Everett, J. A., Capraro, V., ve Barcelo, H. (2016). Social Heuristics And Social Roles: Intuition Favors Altruism For Women But Not For Men. *Journal Of Experimental Psychology: General*, 145(4), 389.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet. *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*, Editörler Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung, Asli Şimşek, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 27-32.
- Saroglou, V. (2013). Religion, spirituality, and altruism.
- Sibicky, M. E., Schroeder, D. A., ve Dovidio, J. F. (1995). Empathy and helping: Considering the consequences of intervention. *Basic and applied social psychology*, 16(4), 435-453.
- Stiff, J. B., Dillard, J. P., Somera, L., Kim, H., ve Sleight, C. (1988). *Empathy, communication, and prosocial behavior. Communication Monographs*, 55(2), 198–213. doi:10.1080/03637758809376166
- Tarhan, N. (2005). *Kadın Psikolojisi*. Nesil Basım Yayın Gıda Ticaret Ve Sanayi A. Ş.
- Tekeş, B. (2013). Engellilere Yönelik Önyargıyı Yordayan Değişkenler: Kültürler Arası Bir Araştırma.
- Thompson, C., Barresi, J., ve Moore, C. (1997). The development of future-oriented prudence and altruism in preschoolers. *Cognitive Development*, 12(2), 199-212.
- Topses, G. (2012). Elseverlik (Altruizm) Ve Benseverlik (Egoizm) Ölçeğiyle İlgili Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, *International Journal Of New Trends İn Arts, Sports & Science Education (Ijtase)*, 1(2), S. 60-71.
- Trivers, R. L. (2010). The evolution of reciprocal altruism. In T. Nadelhoffer, E. Nahmias, S. Nichols (Eds). *Moral psychology: Historical and contemporary readings* (pp. 124-134). UK: Wiley-Blackwell.
- Tuskan, A. A. (2012). Toplumsal Cinsiyet Toplumda Kadına Biçilen Roller Ve Çözümleri.
- Türk Dil Kurumu. (2021). Özgeçiliclik. Güncel Sözlüğünde. 28,03,2021Tarihinde <https://sozluk.gov.tr/AdresindenErişildi>.
- Ulus, L. (2015). Annelere Uygulanan Empatik Eğilim Programının Bağışlama Ve Empati Düzeylerine Ettiği. *Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Doktora Tezi, Ankara*.
- Üzümçeker, E, Gezgin, G, ve Akfırat, S. (2019). Sosyal ve Evrimsel Psikolojide İnsan Özgeçiliciği Bilmecesi . *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi* , 3 (5) , 93-110 . DOI: 10.31461/ybpd.559805
- Warneken, F., ve Tomasello, M. (2009). *The roots of human altruism. British Journal of Psychology*, 100(3), 455–471. doi:10.1348/000712608x379061
- Weinstein, J. (2004). Creative altruism: The prospects for a common humanity in the age of globalization. *Journal of Futures Studies*, 9(1), 45-58.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.
- Vlerick, M. (2020). Explaining Human Altruism. *Synthese*, 1-19.
- Yavuzer, N. (2017). Bir Prososyal Davranış Kaynağı Olarak Özgeci Motivasyonun İlgili Alan Yazını Işığında Değerlendirilmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 105.
- Yeşilkaya, M. (2018). Özgeci davranış olgusuna ilişkin epistemolojik sorunlar üzerine bir inceleme: siyah, beyaz ve gri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4).
- Yöntem, M. K., ve İlhan, T. (2013). Benlik Kurguları Ve Otantikliğin Özgeçiliclik Üzerindeki Yordayıcı Gücünün İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(8).
- Zwick, M., ve Fletcher, J. A. (2014). Levels of altruism. *Biological Theory*, 9(1), 100-107.